

Светлана Гољак*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
svetlanagoljak@yahoo.co.uk

УДК 378:811.16:25

<https://doi.org/10.18485/slavistika.2024.28.1.15>

прегледни рад

примљен 12. 6. 2024.

прихваћен за штампу 25. 9. 2024.

Снежана Поповић**

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
s.popovic@fil.bg.ac.rs

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНОСТ ПРЕВОЋЕЊА

(садржај предмета „Усмено превођење: технике, етика и култура”)

У раду је представљен садржај предмета „Усмено превођење: технике, етика и култура” на мастер студијама *Превосење* које су покренуте на Филолошком факултету Универзитета у Београду школске 2023/24. године. Квалитетно обављање посла усменог превођења изискује веома различита знања и вештине. Садржај новог предмета обухвата различите аспекте превођења чиме се указује на мултидисциплинарност и богатство ове струке. Студенти на мастер студијама се упућују на стручну литературу и усмеравају на пут усавршавања како би одговорили свим захтевима датог позива.

Кључне речи: усмено превођење, мастер студије, комуникација, етика, психологија, култура, реторика.

The aim of this paper is to present the content of the new course Interpreting: Techniques, Ethics and Culture in the Translation and Interpreting master's program. This program was launched at the Faculty of Philology of the University of Belgrade in the 2023/24 academic year. There are various aspects of simultaneous and consecutive interpretation, and the knowledge and skills needed for quality interpreting. Master's students are referred to professional literature and directed to the path of improvement in order to meet all requirements for the interpreter's occupation.

Keywords: interpreting, master's program, communication, ethics, psychology, culture, rhetoric.

1. Превосење представља вишестрану делатност која захтева најразличитије вештине. Стога је и садржај новог теоријског предмета „Усмено превођење: технике, етика и култура” на мастер студијама *Превосење*, покренутим на Филолошком факултету у Београду 2023/24. школске године, осмишљен као вишеаспектни и има додира са многим дисциплинама: прагма-

* <https://orcid.org/0009-0008-7072-182X>

** <https://orcid.org/0000-0003-3480-6726>

тиком и комуникологијом, реториком, социологијом, етиком, психологијом и (лингво)културологијом. Предмет овог рада је мултидисциплинарност усменог превођења, а циљ – представити и образложити садржај новог курса.

„Усмено превођење: технике, етика и култура” је предмет намењен свим језичким групама, уз жељу предавача да се студенти на другом степу академских студија дубље упознају са теоријом усменог превођења и најбољим искуством како преводилаца-слависта, тако и стручњака за друге језике. Садржину предмета, поред техника усменог превођења, деонтологије и културног контекста у преводилаштву, чине и филозофско осмишљавање превођења и његовог места у савременом свету, као и систематизација личног преводилачког искуства предавача, уз навођење примера из праксе.

Катедра за славистику има дугу традицију теоријског проучавања и праксе превођења која почиње од самог њеног оснивања 1878. године. Катедру је својим радом обогатио велики број изврских стручњака за превођење, како књижевно, научно-стручно, тако и усмено (в. детаљније Гољак 2023).¹

2. Садржај предмета „Усмено превођење: технике, етика и култура” треба да одговори на све изазове преводилачке професије за које су потребне како најразличитија знања, тако и разноврсне вештине. Зато, након уводног дела курса у којем се говори о суштини превођења, основним појмовима и врстама превођења, у наставку се разматрају следећи аспекти усменог превођења: а) функционално-прагматички аспект; б) тзв. „спољни” аспект – техника јавног говора и понашање пред публиком; в) садржајни аспект – технике преноса садржаја; г) етичко-нормативни или деонтолошки аспект; д) психолошки аспект; е) културолошки аспект превођења. Даље ћемо

1 Посебан допринос настави превођења дала је виши лектор за руски језик Марина Петковић. Током вишегодишњег рада, посебно на практичним вежбама из лексикологије руског језика, Марина Петковић, изузетан познавалац српског и руског језика и талентовани преводилац, поставила је високе стандарде за будуће преводиоце, посебну пажњу посвећујући прецизном одабиру еквивалената, уз танано објашњавање семантичких разлика између лексема у низу синонима, конотативног значења речи, а такође питањима стила и језичке културе. Истичала је значај познавања културе земље за будуће преводиоце и потребу да универзитет поставља и поштује високе академске захтеве према овој професији. Приручник *Техника превођења: практични део: приручник за руски језик*, чији су аутори Предраг Пипер и Марина Петковић (Пипер, Петковић 1990), прожет је духом контрастирања двају језика, српског и руског, и повезаности језика и култура. Овај приручник намењен 3. и 4. разреду културолошко-језичке струке чини једну целину са уџбеником професора Миодрага Сибиновића *Техника превођења: општи део* (Сибиновић 1990). Аутори подстичу будуће преводиоце на размишљање и о најсуптилнијим семантичким и стилистичким разликама између језика. Задатке такође формулишу у том духу, усмеравајући пажњу студената на контрастирање језика: „Преведите <...> и објасните природу разлике између два језика тамо где сматрате да је то интересно са становишта могућег преводилачког проблема” (Пипер, Петковић 1990: 128).

кратко представити сваки од наведених аспеката и његову повезаност са резултатима различитих научних дисциплина.

3. **Функционално-прагматички аспект** је тесно повезан са прагматиком и комуникологијом. Као што запажа Зорица Томић, „комуникација није само размена порука већ пре свега процес разумевања/интерпретације значења порука”, а „проблем интерпретације се појављује најпре у пракси превођења” (Томић 2016: 23). Зато је за преводиоце од значаја осмишљавање многих тема које доприносе дубљем разумевању порука, као што су улоге субјеката у комуникацији, њихови циљеви и стратегије, опште функције комуникације, узроци неспоразума, технике дезинформације итд.

Једна од битних тема за преводиоца јесте анализа потенцијалних проблема у комуникацији када је пожељно унапред промислити своје поступке у ситуацијама могућих комуникативних баријера. Баријере могу бити како механичке природе (нпр. бука, погрешан избор медија), тако и семантичке (непрецизна употреба речи, неразумевање конотације, неслагање вербалне и невербалне комуникације итд.), психолошке (нпр. уверења и предрасуде), идеолошке (разлике у систему вредности) али и културне природе, јер су стандарди комуникације условљени културом (Томић 2016: 21–31). Све те баријере један преводилац као медијатор у међујезичкој и међукултурној комуникацији треба да превазиђе.

У ту сврху се детаљно разматра припрема за превођење – психолошка, лингвистичка, чак и физичка. Такође, истиче се циљ комуникације у различитим ситуацијама (сферама рада) и комуникативна намера као полазна тачка припреме за превођење и одабира стратегија превођења. Поред тога, предлажу се основна и додатна питања у вези са параметрима као што су време, место, догађај, говорник (говорници), тема, публика, која помажу да се ситуација превођења сагледа унапред што доприноси психолошкој припреми (уп. „табелу припреме за превођење” код: Аликина 2010: 101). Посебно се истиче значај лингвистичке припреме: рад са документацијом и материјалима на радним језицима доступним на интернет страницама, материјалима са евентуалних претходних скупова, рад са терминологијом и састављање својих речника термина итд.

4. У оквиру тзв. **„сполног” аспекта** преводилац се анализира као јавни говорник. Разматрају се правила, критеријуми доброг говора, као и најчешће почетничке грешке.

Јавни наступ од преводиоца захтева одређене вештине које се тичу културе гласа, добре дикције, културе невербалног понашања која подразумева одговарајућу мимику, гестикулацију, положај тела итд. У свему томе се уочава јасна веза наставе превођења са реториком, јер су многе технике јавног говора и бројни савети за презентацију беседе корисни и за усме-

не преводиоце. Међутим, постоје и специфични савети попут усклађивања гласа преводиоца и говорника.

Без сваке сумње, презентација превода није мање битна од садржаја који се преноси. Лоше представљање може уништити и садржајно добар превод. Довољан је само један неприкладан физички елемент (на пример, тих преводиочев глас, посебно у просторијама са буком, услед чега публика има потешкоћа да чује превод), да слушаоци остану незадовољни, а говорникове поруке не стигну до публике у целости, што значи да преводилац није обавио свој главни задатак. Зато се на предавањима детаљно анализирају они елементи до којих су аутори овог рада дошли у раду са студентима и у својој преводилачкој пракси препознавши их као битне чиниоце јавног говора и понашања пред публиком, а то су: 1) поглед (визуелни контакт са публиком, али уз спречавање деконцентрације; усмеравање погледа при коришћењу белешки, power point презентације, на билатералним преговорима итд.); 2) мимика (контрола израза лица, посебно у ситуацији интензивног размишљања или грешке; даје се анализа прикладности осмеха); 3) положај тела (елементи који утичу на општи утисак, положај руку, прикладност гестова итд.); 4) култура гласа, добра дикција као најважнији и најсложенији елемент говора.

Култура гласа је важна компонента професионалне културе преводиоца. Преводиочев глас спада у професионално формиране гласове (заједно са гласом певача, спикера и других професија) и поседује низ специфичних карактеристика, укључујући еуфонију (милозвучност), сигурност, стабилност, сугестивност и флексибилност (прилагодљивост ситуацији).

Добра дикција подразумева више компоненти, а то су: јасна и разговетна артикулација гласова, исправна акцентуација и интонација, посебно је важно коришћење логичког (реченичког) акцента и примена цезуре (осмишљене паузе у говору), као и прикладан темпо говора, гласност и други акустички елементи. За будуће преводиоце је од користи да освесте значај и функцију сваког наведеног елемента говора. Томе, између осталог, служи упознавање са реторичком литературом (Нушић 2011, Аврамовић 2023 и др.). Ова литература садржи и корисне вежбе за тзв. „разгибавање језичког апарата”, „језичко гимнастицање”, исправно дисање итд. Реторичка литература је корисна и у смислу описа различитих говорника с којима се преводилац може срести, анализе њихових грешака, јер преводилац може унапред да промисли своје поступке у тим ситуацијама.

За студенте је од користи да анализирају једни друге као говорнике или да се снине и на тај начин освесте шта треба побољшати у њиховом говору. То могу учинити на практичној настави где представљају своје говоре и преводе једни другима, а после све коментаришу. Током целог настав-

ног процеса важно је сугерисати да увежбавање вештина доброг говорника представља процес који траје, јер „нема лоших беседника, постоје само људи који неће да се потруде” (Аврамовић 2023: 118).

5. Тема *преноса садржаја* је централна тема теорије превођења у којој су разрађени базни појмови попут преводивости, еквивалентности, функционалности итд, али и бројне преводилачке технике (лексичке и друге трансформације) важне како за писмене, тако и усмене преводиоце.

Функционална еквивалентност представља један од основних принципа превођења. Као што истиче Миодраг Сибиновић, овде је „посебно значајна идеја о томе да се начин превођења мења у складу са задацима који се желе тим преводом остварити” (Сибиновић 1979: 47). Такође, он указује да „потенцијална еквивалентност превода на плану информативног садржаја и комуникативне вредности поруке може се остварити онда када текст на језику превода код својих прималаца изазива исте ефекте које изазива текст изворне поруке код прималаца на језику оригинала” (Сибиновић 1979: 80). У том смислу се говори о инваријантама у превођењу (Сибиновић 1979: 80–81; Сибиновић 2009: 119–120).

Примена технике као „начина на који се део изворне поруке замењује у преведеној поруци” (Хлебец 2009: 7) увек подразумева избор између неколико могућности. Илуструјући такав избор на разноврсном српско-енглеском материјалу, Борис Хлебец истиче да, на пример, преводиоцу у сусрету са називом предмета или појаве специфичне за одређену културу „стоји на располагању <...>: транскрипција, транслитерација, превод дефиниција, калк, преведеница, аналогни превод, стварање неологизама, интегралне позајмљенице”, а избор једне од тих техника зависи од више фактора (Хлебец 2009: 56). За разлику од писменог преводиоца, усмени мора веома брзо да се одлучи за једну од могућности.

У оквиру овог аспекта, након разматрања базних принципа превођења и класичних преводилачких поступака, говори се о најважнијим техникама управо усменог превођења. Један од основних проблема представља меморисање текста, посебно приликом консекутивног превођења, тако да су за будуће преводиоце од користи, са једне стране, анализа и увежбавање техника бележења, и са друге стране, вежбе мнемотехнике. Последње се могу комбиновати са вежбама за поделу пажње, честу промену кода (језика) или темпа говора, логичким задацима (на пример, в. Алексеева 2001: 34–68). Постоје лексичке групе или конструкције (пре свега тзв. прецизиона лексика, апстрактна лексика или конструкције са набрајањем) на које се скреће посебна пажња јер су теже за меморисање приликом усменог превођења.

Приликом симултаног превођења једна од главних потешкоћа за преводиоца је брзина превођења, мали временски размак између говора и пре-

вода, зато су овде од посебног значаја примена компресије (сажимања смисла) и веродостојне претпоставке, односно „прогнозирања” када преводилац унапред предвиђа даљи ток поруке и према томе моделира свој исказ. И ове вештине се, такође, побољшавају специјалним вежбама (Виссон 1999: 170–172; Алексеева 2011: 117–123).

Садржајни аспект превођења је тесно повезан са текстологијом. Поставља се питање: шта све укључује један говор у садржајном смислу, тј. шта треба преводилац у изворнику да запази и да верно пренесе? Овде се анализирају врсте информација у тексту: референцијална, предикативна, структурно-логичка, емоционално-евалуативна, као и средства њиховог изражавања. На пример, код модалних језичких средстава треба уочити исказан степен вероватноће, сигурности и сл.: већи (*Мора да то уради*), средњи (*Треба да то уради*) и слабији (*Било би добро да то уради*), што треба преводилац тачно да пренесе на другом језику.

Такође се разматра структура текста, укључујући средства за повезивање делова, у зависности од врсте текста (опис, нарација, резонување). Анализа структуре доприноси и прецизнијем преводу, али и бољем меморисању изворника. Предлаже се план садржајне анализе говора и превода коју студенти мастер студијама остварују на практичној настави.

6. Етичко-нормативни, или деонтолошки аспект превођења подразумева анализу основних етичких принципа превођења и одговарајућих правила понашања. Међу главним принципима су поверљивост података (која се разматра с правне и етичке тачке гледишта), професионално поштење и одговорност, колегијалност (лојалност колегама и професији), неутралност.

Такође се разматра преводилачки бонтон или етикеција. Анализира се преводилачко понашање у најразличитијим ситуацијама везаним за грешке или нејасноће у комуникацији, у вези са понашањем наручиоца или у случају евентуалних сукобљавања страна на преговорима; разматрају се протоколарне ствари током дочека делегације, радног ручка итд. Једна од могућих ситуација је да учесник у комуникацији погрешно исправља преводиоца или користи стратегију пребацивања кривице на њега током вођења преговора. Ове теме имају и своју психолошку димензију. Овде су од посебне користи примери ситуација из праксе, књиге професионалних преводилаца (на пример, Виссон 1999), као и интервјуи са професионалним преводиоцима.

У контексту субјеката који формирају и чувају стандарде и норме преводилачке професије, даје се кратак осврт на делатност међународних и домаћих професионалних удружења, као и важних европских институција за превођење. Анализирају се главни документи и стандарди тих организација и институција, као што су *Преводилачка повеља* Међународне федерације

преводилаца FIT,² правила пословања Међународног удружења конференцијских преводилаца АПС, *Кодекс професионалног понашања*, као и *Стандарди Друштва симултаних и консекутивних преводилаца Србије*, *Кодекс професионалне етике* Удружења сталних судских преводилаца и тумача и др.³

7. Психолошки аспект превођења. Основни психолошки и когнитивни механизми превођења разматрају се у више радова, уз примену резултата психолингвистичких истраживања (нпр. Аликина 2012). Међу тим механизмима су свакако пажња (посебно питања усредсређености и дељења пажње), перцепција говора, памћење (краткотрајно и дуготрајно; визуелна меморија и друге врсте меморија); претпоставка, менталне операције попут анализе, синтезе, генерализације итд.

Такође се обрађују психолошки процеси који утичу на понашање преводилаца. Они су условљени и екстремном ситуацијом у коју усмени преводац долази обављајући задатак истовременог активног слушања, говора и држања информација у краткотрајној меморији немајући при томе утицаја на брзину којом ће пристизати изворник ако је реч о симултаном превођењу. Будући да је усмено превођење когнитивно врло захтевна активност, у савременим истраживањима се све већа пажња посвећује напору који оно изискује, стресу и његовом утицају на превод (Korpal 2016, Gumul 2020, Walczyński 2020). Неки аутори (Korpal 2016) испитивали су рад срца и крвни притисак приликом убрзања текста код симултаног превођења, дошавши до закључка да се повећавају вредности откуцаја срца код увећања нивоа стреса.⁴ Са друге стране, приликом консекутивног превођења стрес представља сама ситуација јавног наступа.

Стрес изазива адаптивни одговор (Petrov 2018: 16). У овом контексту се говори о механизмима прилагођавања стресним околностима и формирању психолошке отпорности, јер у преводаштву излагање различитим ситуацијама даје могућност учења, а надградња искуством јесте пут за стицање нових вештина. Психолози наводе да стресне ситуације располажу и позитивним потенцијалом, јер мобилишу нашу снагу и стимулишу развој личности подстичући нас на учење (Vertanová a kol. 2015: 46).

2 Текст на енглеском: www.tradulex.com/Regles/FITCharter.htm или у преводу Радмиле Петровић са француског на српски: <https://prevodi.rs/nacela-profesije>.

3 Поред именованих организација и институција говори се и о следећим: Генерална дирекција (генерални директорат) за превођење (SCIC) Европске комисије у Бриселу; Обједињена служба конференцијских преводилаца при Савету Европе у Стразбуру; Европско удружење правних преводилаца; Међународно удружење универзитетских институција превођења C.I.U.T.I.

4 Нека новија истраживања указују да је стрес повезан и са модерним видом симултаног превођења – тзв. превођењем онлајн, или на даљину, које неки преводиоци-почетници могу сматрати стреснијим од рада у конференцијској сали (Gumul 2020).

Из овога проистиче да превођење има чврсту везу са психологијом личности, те се поставља питање: које су важне психолошке карактеристике личности и понашања преводиоца? Треба издвојити следеће карактеристике доброг преводиоца: ефикасност, сврсисходност и емоционалну стабилност (Vertanová a kol. 2015: 49). Прва је у преводилачком послу уско повезана са способношћу усвајања нових сазнања и радних навика. Друга особина, повезана са јасношћу и одређеношћу намене, подразумева усредсређеност преводиоца на постизање циља. Емоционална стабилност се односи на способност мирног савладавања стресних ситуација, физичких и психичких стресора. У циљу њеног постизања помажу здрав начин живота, технике опуштања, добра припрема за превођење и прихватање несавршености у свакој комуникацији, па и усменом превођењу.

Психолошке карактеристике преводиоца су веома важне. Зато неки аутори (Walczyński 2020) предлажу да се поред провере знања језика, на пријемном испиту уведе и психолошко тестирање.

8. У оквиру (*лингво*)*културолошког аспекта превођења* говори се о култури и културолошким разликама као битној компоненти комуникације и узроку могућег неразумевања. „Као опште категорије, култура и језик се узајамно подразумевају, јер нема културе без језичког израза, нити пак има језика без културног садржаја” (Bugarski 2005: 16). Опсег значења појма култура врло је широк, о чему сведоче многобројне дефиниције културе на разним језицима. На овом курсу је прихваћена интерпретација из прелиминарног нацрта декларације УНЕСКО о културним правима, а то је да културу „чине вредности, веровања, језици, науке и уметности, традиције, институције и начин живота којима се једна личност или група изражавају, остварују и развијају”.⁵ На предавањима се стога култура сагледава у сва три своја релевантна значења: *антрополошком*, које се тиче начина живота; *цивилизацијском*, које се усредсређује на физички и умни рад и на стваралаштво као његов производ; и *бихејвиоралном*, које упућује на обрасце понашања (Bugarski 2005: 15).

Културолошке специфичности представљају битну компоненту комуникације, а културолошке разлике су узрок могућег неразумевања. Преводилац током рада анализира и вербалну и невербалну комуникацију. Он прецизира културне посебности, објашњава обичаје и узима у обзир правила понашања у другој култури, будући да је посредник у поздравима, захвалностима и исказима поверења. Културолошке разлике су евидентне у обраћању, формулисању захтева, упутстава или критике и проширују се

5 <https://ich.unesco.org/doc/src/05361-EN.pdf>, с. 6 (превод према Bugarski 2005). Садржај декларације је разматран на састанку експерата окупљених на Универзитету у Фрајбургу у Швајцарској 1995. године.

на разлике у размишљању, вођењу разговора и преговарачким тактикама (Vertanová a kol. 2015: 40). И у овом сегменту су од посебне користи примери ситуација из праксе.

На предавањима се говори о култури превођења (посебно култури матерњег језика), као и о превођењу у сфери културе. У антрополошком и цивилизацијском значењу културе узимају се у обзир области народног стваралаштва и историје, уметности и филма, књижевних дела, значајне личности из домена културе и науке као и свега онога што чини једну културу посебном. Превођење у области културе подразумева рад на фестивалима, отварање и вођење изложби, интервјуе са значајним представницима културе једног народа и њихова гостовања у медијима, књижевне вечери итд. Овде се разматра безеквивалентна лексика и прагматична страна превода, као и усавршавање познавања матерњег језика. У првом реду су то историзми, називи етнографских реалија и друге врсте безеквивалентне лексике, али и преносна (конотативна) значења речи која су „веома често срасла са културним наслеђем носилаца језика” (Сибиновић 1979: 93).

О преводиоцу се све чешће говори као о културном медијатору, особи која помаже да се превазиђу културне баријере. Посебно када је реч о превођењу у социјалним службама и установама за мигранте (енг. community interpreting) за које већ постоји усавршавање под окриљем Високог комесаријата УН за избеглице.⁶ Медијатор је у овом смислу посредник који пружа помоћ људима који не познају туђу културу или нису довољно упознати с њом. Све наведено упућује да је потребно, уз до сада поменуте вештине, да преводилац поседује и интеркултурну компетенцију.

Важно питање је и друштвени статус преводилаца, који се регулише Законом о култури Републике Србије.⁷ У њему је истакнуто место књижевних преводилаца, али су и удружења научних и стручних преводилаца прибројена организацијама у култури. У вези са тим се на курсу говори и о ауторским правима, студенти на мастер студијама се упознају с дефиницијом ауторског дела.⁸ Кратко се помиње и анализа законске регулативе о статусу преводилаца у низу радова (Мићовић 2016; Мићовић 2023).

9. Говорећи о садржају предмета „Усмено превођење: технике, етика и култура” на мастер студијама *Превођење*, желели смо да представимо различите аспекте усменог превођења, знања и вештине потребне преводиоцу за квалитетно обављање овако захтевног посла и повезаност усменог превођења са другим дисциплинама. Мултидисциплинарност овог позива се огледа у његовим везама са прагматиком, комуникологијом, реториком,

6 <https://www.unhcr.org/media/training-module-rld3-interpreting-refugee-context>

7 https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/09/Zakon_o_kulturi.pdf

8 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_autorskom_i_srodnim_pravima.html

социологијом, етиком, психологијом, (лингво)културологијом и другим областима. Указујући на комплексност преводилачких компетенција и посла усменог преводаоца, жеља нам је да будућим колегама приближимо знања и вештине које ће их обогатити у раду и учинити их вршним стручњацима.

Цитирана литература

- Аврамовић, Сима. *Rhetorike techne: вештина беседништва и јавни наступ*. Београд: Универзитет у Београду, Правни факултет, Центар за издаваштво, 2023.
- [Avramović, Sima. *Rhetorike techne: veština besedništva i javni nastup*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo, 2023]
- Алексеева, Ирина С. *Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по письменному и устному переводу для переводчиков и преподавателей*. Санкт-Петербург: Союз, 2001.
- [Aleksееva, Irina S. *Professional'nyj trening perevodčika: Učebnoe posobie po pis'menno-mu i ustnomu perevodu dlâ perevodčikov i prepodavatelej*. Sankt-Peterburg: Soûz, 2001]
- Аликина, Елена В. *Введение в теорию и практику устного последовательного перевода*. Москва: Восточная книга, 2010.
- [Alikina, Elena V. *Vvedenie v teoriû i praktiku ustnogo posledovatel'nogo perevoda*. Moskva: Vostočnaâ kniga, 2010]
- Аликина, Елена В. *Психологическая модель устного последовательного перевода* [2012] <https://englishtesthelper.ru/3/Alikina_psihologicheskaya_model_ustnogo_posledovatel'nogo_perevoda.pdf> 24.11.2023.
- [Alikina, Elena V. *Psihologičeskaâ model' ustnogo posledovatel'nogo perevoda* [2012] <https://englishtesthelper.ru/3/Alikina_psihologicheskaya_model_ustnogo_posledovatel'nogo_perevoda.pdf> 24.11.2023]
- Виссон, Линн. *Синхронный перевод с русского на английский (перевод с английского языка)*. Москва: Р-Валент, 1999.
- [Visson, Linn. *Sinhronnyj perevod s ruskogo na anglijskij (perevod s anglijskogo âzyka)*. Moskva: R-Valent, 1999]
- Гольак, Светлана. «Устный перевод на кафедре славистики филологического факультета Белградского университета». [У:] Б. Марић, Ј. Гинић, Л. Меденица (ур.) *Руски језик у Србији и Републици Српској данас: зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије*. Београд: Славистичко друштво Србије, 2023, 331–339.
- [Golâk, Svetlana. «Ustnyj perevod na kafedre slavistiki filologičeskog fakul'teta Belgradskog universiteta». [U:] B. Marić, J. Ginić, L. Medenica (ur.) *Ruski jezik u Srbiji i Republici Srpskoj danas: zbornik radova povodom 75 godina Slavističkog društva Srbije*. Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2023, 331–33]
- Мишовић, Драгослава. „Научно и стручно превођење у новом Закону о култури”. [У:] С. Вуковић, Д. Мишовић, С. Марковић (ур.) *Криминалитет у Србији и инструменти државне реакције: тематски зборник радова*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 2016, 451–465.

- [Mićović, Dragoslava. „Naučno i stručno prevođenje u novom Zakonu o kulturi”. [U:] S. Vuković, D. Mićović, S. Marković (ur.) Kriminalitet u Srbiji i instrumenti državne reakcije: tematski zbornik radova. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 2016, 451–465]
- Мићовић, Драгослава, Лидија Беко. „О професији овлашћеног судског преводиоца у Србији”. *Безбедност* 2, 2023: 59–77.
- [Mićović, Dragoslava, Lidija Beko. „O profesiji ovlašćenog sudskog prevodioca u Srbiji”. *Bezbednost* 2, 2023: 59–77]
- Нушић, Бранислав. Реторика – наука о беседништву. Београд: Просвета, 2011.
- [Nušić, Branislav. Retorika – nauka o besedništvu. Beograd: Prosveta, 2011]
- Сибиновић, Миодраг. Оригинал и превод: Увод у историју и теорију превођења. Београд: Привредна штампа, 1979.
- [Sibinović, Miodrag. Original i prevod: Uvod u istoriju i teoriju prevođenja. Beograd: Privredna štampa, 1979]
- Сибиновић, Миодраг. Техника превођења: општи део. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1990.
- [Sibinović, Miodrag. Tehnika prevođenja: opšti deo. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstv, 1990]
- Сибиновић, Миодраг. Нови живот оригинала. Београд: Просвета/Алтера/Удружење научних и стручних преводиоца, 2009.
- [Sibinović, Miodrag. Novi život originala. Beograd: Prosveta/Altera/Udruženje naučnih i stručnih prevodioca, 2009]
- Пипер, Предраг, Марина Петковић. Техника превођења: практични део. Приручник за руски језик. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1990.
- [Piper, Predrag, Marina Petković. Tehnika prevođenja: praktični deo. Priručnik za ruski jezik. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1990]
- Хлебџ, Борис. Преводилачке технике и поступци (енглески језик). Београд: EBG, 2009.
- [Hlebec, Boris. Prevodilačke tehnike i postupci (engleski jezik). Beograd: EBG, 2009]
- Бугарски, Ранко. Језик и култура. Београд: Библиотека XX век, 2005.
- Gumul, Ewa. “Reporting stress in simultaneous interpreting. The analysis of trainee interpreters’ retrospective reports and outputs”. *ONOMÁZEIN Special Issue VIII – Emotions in Translation and Interpreting*, 2020: 16–42.
- Korpál, Paweł. “Interpreting as a stressful activity: Physiological measures of stress in simultaneous interpreting”. *Poznan Studies in Contemporary Linguistics* 52/2, 2016: 297–316.
- Popov, Boris. *Stres u radnom okruženju*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.
- Tomić, Zorica. *Knjiga o ćutanju*. Beograd: Čigoja štampa, 2016.
- Vertanová, Silvia, Marcela Andoková, Pavol Štubňa, Stanislava Moyšová. *Tlmočník ako rečník*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015.
- Walczyński, Marcin. “Will I make it or will I make a fool of myself”: Polish-English certified interpreters’ experience of anxiety”. *ONOMÁZEIN Special Issue VIII – Emotions in Translation and Interpreting* 2020: 83–103.

МУЛЬТИДИСЦИПЛИНАРНОСТЬ ПЕРЕВОДА (Содержание предмета «Устный перевод: техники, этика и культура»)

Резюме

Предметом настоящей работы является мультидисциплинарный характер устного перевода, а цель состоит в представлении и обосновании содержания нового теоретического курса «Устный перевод: техники, этика и культура». Данный предмет является частью программы новой магистратуры по переводу, которая организована на филологическом факультете Белградского университета с 2023/24 учебного года. Предмет предназначен для всех языковых групп.

Качественный устный перевод требует применения самых разнообразных знаний и навыков. В связи с этим содержание курса осмыслено как многоаспектное. В работе показана его связь с научными результатами целого ряда дисциплин: прагматики и теории коммуникации, риторики, социологии, этики, психологии и (лингво)культурологии. После вводной части, в рамках которой анализируются сущность перевода, основные понятия и виды перевода, рассматриваются следующие аспекты устного перевода: 1) функционально-прагматический аспект; 2) так наз. «внешний» аспект – техника публичного выступления и поведение перед аудиторией; 3) содержательный аспект (техники передачи содержания); 4) этико-нормативный аспект; 5) психологический; 6) (лингво)культурологический аспект перевода.

Изучая разные аспекты перевода, магистранты осознают многопрофильность и богатство переводческой деятельности. Авторы курса видят свои задачи в том, чтобы обучаемые получили как дополнительную мотивацию для развития, так и представления о конкретных способах совершенствования навыков с целью соответствия всем требованиям данной профессии.

Ключевые слова: устный перевод, магистратура, коммуникация, этика, психология, культура, риторика.